

יחידת "הברית" סיכום לבגרות תנ"ך ממ"ד כתה יב' 5 יחידות

דודי זינגר

הערה: אין להסתמך רק על הסיכומים ללמידה לבגרות, חשוב להתעדכן באתר "ללמוד וללמד"

הקדמה:

חומש דברים הוא נאומו של משה רבנו לדור נוחלי הארץ .

הכניסה לארץ יוצרת מציאות חדשה של עבודת ה' :

- לא עוד ריכוז סביב משכן חי ופועל - מעתה עתיד העם להיות מפוזר ומרוחק, ומבחינות מסוימות אתגר החיבור את הקודש הופך להיות אחריותו של הפרט: על כל יהודי ויהודי, גם אם הוא חי בנחלה מרוחקת, מוטלת החובה לקיים ולשמר את נקודת החיבור אל הקב"ה, הן ברגש והן במעשה. מאידך, נדרשת ממנו הבנה עמוקה כי הברית נכרתה עם הכלל, עם הלאום, והוא כפרט מחויב לה מעצם היותו חלק מהכלל הישראלי.
- עם המעבר לארץ ישראל, לסביבה מיושבת, פיתויי העבודה הזרה מתרבים ומתעצמים (ואכן חומש דברים רצוף באזהרות מעבודה זרה). הבחירה בעבודת ה' על פני העבודה הזרה הופכת למעשה יום-יומי ומקבלת תוקף מיוחד.
- נאום הפרידה של משה מתייחס גם למצבי ריחוק ומשבר, העתידיים להתרחש, ומבטיח את יכולתו של העם לשוב אל הקב"ה ולהיגאל. [מול הבחירה החופשית, ובמידה מסוימת בניגוד לה, עומדת שירת 'האזינו', שירה היסטוריוסופית המתארת תהליך הכרחי של גלות ולבסוף גאולה, ומדגישה את המחויבות של הקב"ה לגאולת ישראל גם ללא קשר לתהליך של תשובה.

דברים פרק ו' פס' ד'-ט' - "שמע ישראל:

ד שְׁמַע, יִשְׂרָאֵל: יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, יְהוָה אֶחָד. ה. וְאֵהְיֶה, אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל-לְבָבְךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ, וּבְכָל-מְאֹדְךָ. ו. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם--עַל-לְבָבְךָ. ז. וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָךְ, וְדַבַּרְתָּ בָּם, בְּשַׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ. ח. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת, עַל-יָדְךָ; וְהָיוּ לְטֹטְפֹת, בֵּין עֵינֶיךָ. ט. וּכְתַבְתָּם עַל-מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ.

ד שְׁמַע, יִשְׂרָאֵל: יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, יְהוָה אֶחָד .

הערה:

בפסוק זה משה פונה לעם ישראל ומלמד אותם עקרון מרכזי באמונה היהודית, ה' שולט בעולם ומנהיג אותו, ה' הוא האלוקים היחידי בעולם וכי אין אנו מאמינים באלוהים אחר.

הערה:

פסוק זה הינו בעל חשיבות מיוחדת לעם ישראל, הוא מביע את האמונה המוחלטת של האדם בה'.

הערה:

פסוק זה הוא ביאור והרחבה למצוות " אנוכי ה' אלוקיך - המצווה הראשונה בעשרת הדיברות.

הערה:

בפרשת "שמע" האדם מקבל על עצמו את האמונה בה' כא-ל יחידי בעולם, ולכן הגדירו חז"ל את פרשת "שמע" כקבלת עול מלכות שמים, באמירת פרשת "שמע" האדם מקבל על עצמו את כל המשמעויות של האמונה בה', עד כדי מסירות נפש.

רש"י פסוק ד'- "ה' אלוהינו ה' אחד"

ה' שהוא אלוהינו עתה ולא אלוהי האומות, הוא עתיד להיות ה' אחד, שנאמר (צפניה ג, ט) כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ונאמר (זכריה יד, ט) ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד:

הסבר:

רש"י מסביר שהפס' עוסק בשני זמנים (א) בהווה (ב) בעתיד.

הווה: עם ישראל מאמינים בה', אך אומות העולם לא מאמינים.

עתיד: ה' יהיה אחד, כולם יאמינו בכך שה' הוא האלוקים היחיד בעולם.

רמב"ן פסוק ד' – "ה' אלוהינו ה' אחד"

גם בזה מצווה שיבאר. כי בדבור אנכי ה' אלוהיך יהיה הייחוד.

וכמו שאמרו (מכילתא בחדש ה):

רבי נתן אומר: מכאן תשובה למינים שהם אומרים שתי רשויות הן, שכשעמד הקב"ה על הר סיני ואמר אנכי ה' אלוהיך מי מיחה כנגדו!!

אבל בא לבאר המצווה הזו. והזכיר אותה אחר עשרת הדברות, לפי שהוא שרש באמונה, וכל מי שאינו מודה בה כופר בעיקר כעובד ע"ז.

הסבר:

"גם בזה מצווה שיבאר"

הרמב"ן מסביר שהמילים "ה' אלוהינו ה' אחד" הן מצווה מבוארת, הכוונה שזאת מצווה שכבר נכתבה בתורה בחומשים קודמים, והיא נזכרת שוב בספר דברים, על מנת לחדש ולבאר בה פרטים שונים.

מצוות "שמע ישראל" היא ביאור של הדיבור הראשון בעשרת הדיברות "אנכי ה' אלוהיך" והחזרה בספר דברים מטרת לבאר ולהסביר שהאמונה בכך שה' אלוהינו כוללת את האמונה שהוא אלוקים יחיד הקיים בעולם ומנהיג את העולם.

הסבר:

הרמב"ן אומר שפסוק "שמע ישראל" הוא הייחוד, הכוונה שבפסוק זה מבטא את האמונה שקיים א-ל אחד ויחיד בעולם.

ייחוד = א-ל יחידי

הסבר:

הרמב"ן מגדיר את פרשת "שמע ישראל" כשורש באמונה, ומי שאינו מאמין בה נחשב לכופר ונחשב לעובד עבודה זרה.

שורש האמונה = מצווה בסיסית שהיא עיקר האמונה היהודית

הרמב"ן מסביר שפס' "שמע ישראל" מרחיב ומבאר את מצוות "אנכי ה' אלוהיך", בכך שהוא מדגיש שזאת מצווה בסיסית והעיקר האמונה היהודית.

ה. וְאַהֲבַת, אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל-לִבְבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ, וּבְכָל-מְאֹדְךָ.

רש"י פס' ה'-

ואהבת. עשה דבריו מאהבה, אינו דומה עושה מאהבה לעושה מיראה, העושה אצל רבו מיראה, כשהוא מטריח עליו, מניחו והולך לו.

הסבר:

יש העובד את ה' מתוך יראה, מתוך פחד מעונש, או מתוך צפייה לשכר.
יש העובד את ה' מתוך אהבה, מתוך רצון פנימי הנובע מכך שהוא אוהב את ה'.

שאלה:

מדוע עדיף מי שעובד את ה' מתוך אהבה ממי שעובד את ה' מתוך יראה?

תשובה:

האדם שעובד את ה' מתוך אהבה ימשיך לעשות זאת בכל מצב.
עדיף אדם שעובד את ה' מתוך אהבה מאשר אדם העובד את ה' מתוך יראה, מאחר שאדם העובד את ה' מתוך יראה דומה לעבד העובד את רבו מתוך יראה שברגע שהאדון מבקש מעבדו לעשות דברים הדורשים טרחה, הוא לא משקיע ועושה את המינימום, בעוד האדם שעובד את ה' מתוך אהבה, דומה לעבד שעובד את רבו מתוך אהבה, שמשקיע גם כאשר מבקש האדון ממנו לטרוח רבות.

שהחסיד צריך להיות אוהב וירא, כמו שאמרו (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה): עשה מאהבה ועשה מיראה, עשה מאהבה שאין אוהב שונא, ועשה מיראה שאם באת לבעוט אל תבעוט, וכבר נתבאר זה בדברי החכמים:

הסבר:

לדעת הרמב"ן היחס הנכון בין אהבה ויראת ה' הוא שהן משלימות האחת את השנייה, ולכל אחת מהן יש יתרון, ולכן צריך שיהיה באדם את שניהם.

חשיבות אהבת ה' היא בכך שהאדם עושה את מצוות ה' מתוך רצון פנימי ומתוך יחס והרגשה חיובית.

חשיבות יראת ה' היא בכך שאדם מרגיש מחוייבות לקיים את המצוות בכל מצב ולא רק כשירצה בכך.

לסיכום:

ההבדל בין פירוש רש"י לפירוש הרמב"ן

לדעת רש"י **תמיד עדיף לעבוד את ה' מתוך אהבה**, שכך יעבוד האדם את ה' בכל מצב גם כאשר מדובר במאמץ גדול.

לדעת הרמב"ן **עבודת ה' באהבה ועבודת ה' ביראה משלימות האחת את השנייה**, עבודת ה' באהבה, טובה בכך שאדם עבוד את ה' מתוך רצון פנימי, ועבודת ה' ביראה טובה בכך שהיא מנתקת את הבחירה של האדם ומכריחה אותו לקיים את המצוות בכל מצב, בלי קשר לרצונו הפנימי.

בכל לבבך . בשני יצריך .

דבר אחר בכל לבבך, שלא יהיה לבך חלוק על המקום

הסבר:

מקשה רש"י : מדוע נכתב בכל לבבך בלשון רבים, ולא בכל לבך בלשון יחיד?

מתרץ רש"י :

- א. בכל לבבך, שיש לאדם שני יצרים- יצר טוב ויצר רע.
וצריך אדם לעבוד את ה' גם **ביצר הטוב- במעשיו הטובים** .
וגם ביצר הרע – במעשיו הנובעים מתוך תאוות העולם .
לדוגמא: יצר האכילה שיש בו צד שמחיה את האדם, אך יש להשתמש בו בצורה טהורה ולא לאכול מאכלות אסורים. או יצר המין שיש להשתמש בו בצורה הנכונה ולקיים את מצוות פרו ורבו, אך לעשות זאת בטהרה ומתוך הקפדה על מצוות ה'.
- ב. בכל לבבך שיהיה לבך שלם באמונתך בה', ולא יהיו בו צדדים של ספקות.

בכל נפשך. אפילו הוא נוטל את נפשך

הסבר:

שתהיה מוכן לעבוד את ה' עד כדי מסירת נפשך.

ובכל מאודך. בכל ממונדך, יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו, לכך נאמר ובכל
מאדך.

דבר אחר ובכל מאדך, בכל מדה ומדה שמודד לך, בין במדה טובה בין במדת
פורענות.

הסבר:

א. בכל מאודך = בכל ממונדך.

שאלה: מדוע צריך לצוות על האדם לעבוד את ה' בכל כספו, אם לפני כן
ציווה ה' על האדם לעבוד אותו בכל נפשו? הרי ברור שאם האדם מצווה על
מסירת נפשו הדבר כולל בתוכו גם דברים פחותים, כמו ממון (כסף)?
תשובה: ישנם אנשים שהכסף חשוב להם יותר מנפשם, ולכן יש להוסיף על
ציווי מסירת הנפש גם את ציווי מסירת הממון.

ב. בכל מאודך = בכל מידה ומידה, גם בזמנים בהם ה' נוהג כלפיך במידה טובה
(כמו מידת הרחמים), וגם בזמנים בהם ה' נוהג כלפיך במידת הפורענות (
הדין), יש לאהוב את ה' בכל מצב.

ה. וְאֶהְבֶּתָּ, אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל-לִבְבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ, וּבְכָל-מְאֹדְךָ.

ו. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם--עַל-לִבְבְּךָ. ז. וּשְׁנַנְתָּם לְבִנְיָךְ, וְדַבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדַרְךָ, וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. ח. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת, עַל-יָדְךָ; וְהָיוּ לְטָטְפֹת, בֵּין עֵינֶיךָ. ט. וּכְתַבְתָּם עַל-מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ.

הערה:

הקשר בין פס' ה' לפסוקים ו'-ט' הוא שבפסוק ה' כתוב שיש לאהוב את ה' ובפסוקים ו'-ט' מפורט יישום אהבה, תאהב את ה' על ידי לימוד התורה לימוד הבנים וכן על ידי קיום מצוות קריאת שמע, תפילין ומזוזה.

המצוות המפורטות בפסוקים:

הפסוק	המצווה
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ	אמונה בה'
יְהוָה אֶחָד	ייחוד ה'
וְאֶהְבֶּתָּ, אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל-לִבְבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ, וּבְכָל-מְאֹדְךָ	אהבת ה'
וּשְׁנַנְתָּם לְבִנְיָךְ, וְדַבַּרְתָּ בָּם	תלמוד תורה
בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדַרְךָ, וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ	קריאת שמע
וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת, עַל-יָדְךָ (תפילין של יד) וְהָיוּ לְטָטְפֹת, בֵּין עֵינֶיךָ (תפילין של ראש)	תפילין של יד וראש
וּכְתַבְתָּם עַל-מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ.	מזוזה

ז. וּשְׁנַנְתָּם לְבִנְיָךְ, וְדַבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדַרְךָ, וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ.

הסבר:

האדם מצווה ללמוד תורה וללמד את ילדיו את התורה. מהפסוק אנו לומדים שעל האדם להתמיד בלימוד התורה, בכל מצב ובכל זמן: בבית, בדרך, בזמן שהוא הולך לישון ובשעה שהוא קם.

ח. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת, עַל-יָדְךָ; וְהָיוּ לְטָטְפֹת, בֵּין עֵינֶיךָ.

הערה:

פס' ט' כתוב הציווי על מצוות תפילין, מצוות התפילין וקריאת שמע קשורות זאת בזו, שבתוך התפילין כתובה פרשת "שמע"

פרשת "והיה אם שמוע"

דברים פרק יא' פסוקים יג'-כא'

יג וְהָיָה, אִם-שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל-מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה אֲתֶכֶם, הַיּוֹם--לֵאמֹר
 אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם, וּלְעַבְדּוֹ, בְּכֹל-לִבְבְּכֶם, וּבְכֹל-נַפְשְׁכֶם. יד וְנָתַתִּי מְטֵר-אֲרָצְכֶם
 בְּעֵתוֹ, יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ; וְאֶסַּפְתִּי דָגְנְךָ, וְתִירְשָׁךְ וַיְצַהֲרֶךָ. טו וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ,
 לְבַהֲמֹתֶךָ; וְאָכַלְתָּ, וְשָׂבַעְתָּ. טז הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם, פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם; וְסָרְתֶם, וְעַבַּדְתֶּם
 אֱלֹהִים אֲחֵרִים, וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם, לָהֶם. יז וְחָרָה אֶף-יְהוָה בְּכֶם, וְעָצַר אֶת-הַשָּׁמַיִם
 וְלֹא-יְהִי מְטֵר, וְהֶאֱדָמָה, לֹא תִתֵּן אֶת-יְבוּלָהּ; וְאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה, מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה,
 אֲשֶׁר יְהוָה, נָתַן לָכֶם. יח וְשָׁמַתֶם אֶת-דְּבָרֵי אֱלֹהֵי, עַל-לִבְבְּכֶם וְעַל-נַפְשְׁכֶם;
 וְקִשְׁרְתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל-יְדְכֶם, וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. יט וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת-
 בְּנֵיכֶם, לְדָבָר בָּס, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ. כ וְכִתְבְתֶם עַל-
 מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ. כא לִמְעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם, וַיְמִי בְנֵיכֶם, עַל הָאֲדָמָה, אֲשֶׁר
 נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתְּיֶכֶם לָתֵת לָהֶם--בְּיַמֵּי הַשָּׁמַיִם, עַל-הָאָרֶץ.

הערה:

קבלת עול מצוות = מחויבות לקיים את מצוות ה', מתוך אמונה שה' משגיח על מעשי בני האדם ונותן שכר לעושה מצותיו ומעניש את החוטאים.

חז"ל הגדירו את פרשת "והיה אם שמוע", כ"קבלת עול מצוות":

היא עוסקת בשמירת המצוות "וְהָיָה, אִם-שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל-מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה אֲתֶכֶם"

ועוסקת בשכר למי ששומר את המצוות- "וְנָתַתִּי מְטֵר-אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ, יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ; וְאֶסַּפְתִּי דָגְנְךָ, וְתִירְשָׁךְ וַיְצַהֲרֶךָ. טו וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ, לְבַהֲמֹתֶךָ; וְאָכַלְתָּ, וְשָׂבַעְתָּ"

עונש מי שלא מקיים את המצוות – "וְחָרָה אֶף-יְהוָה בְּכֶם, וְעָצַר אֶת-הַשָּׁמַיִם וְלֹא-יְהִי מְטֵר, וְהֶאֱדָמָה, לֹא תִתֵּן אֶת-יְבוּלָהּ; וְאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה, מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה, אֲשֶׁר יָתַת, נָתַן לָכֶם"

הערה:

המניע לשמירת המצוות בפרשת "שמע" הוא אהבת ה' שמביא לרצון לקיום המצוות.

קבלת עול מלכות שמיים באה רק מאהבה ולא מתוך פחד.

אהבת ה' שבפרשה ראשונה אינה צריכה שכר ואין היא נרכשת בהתראה של עונשים.

המניע בפרשת "והיה אם שמוע" לשמירת המצוות הוא יראה מהעונש.

קבלת עול מצוות שבפרשייה השנייה יכולה לבוא גם מתוך פחד.

הערה:

עקרון השכר והעונש כתוב בפרשת "והיה אם שמוע" שלוש פעמים:

א. אמירה כללית שיש שכר על קיום המצוות-

יג וְהָיָה, אִם-שָׁמַעַתְּ מִצְוֹתַי אֲלֵ-מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה אֹתְכֶם, ... יָד וְנָתַתִּי מָטָר-
אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ, יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ...

ב. יש איום ואזהרת עונש על עובדי עבודה זרה-

טז הַשְּׁמְרוּ לְכֶם, פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם; וְסָרְתֶם, וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים, וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם,
לָהֶם. יִזְוָה אֵף-יְהוָה בְּכֶם, וְעָצַר אֶת-הַשָּׁמַיִם וְלֹא-יִהְיֶה מָטָר...

ג. כתוב שיש שכר על קיום מצוות מזוזה-

כ. וּכְתַבְתֶּם עַל-מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ. כֹּא לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם, וַיְמֵי בְנֵיכֶם, עַל
הָאָדָמָה, אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לְתֵת לָהֶם--כִּימֵי הַשָּׁמַיִם, עַל-הָאָרֶץ.

ירושלמי ברכות פרק ב הלכה יב
א"ר חנינא כל מה שכתוב בזה כתוב בזה. מעתה לא יקרא אלא אחד.
אמר ר' עילא: והראשון לתלמוד והשני למעשה, הראשון ליחיד והשני לציבור

הערה:

ר' חנינא אומר שהדברים הכתובים בפרשת "שמע" כתובים גם בפרשת " והיה אם שמע", לדוגמא:

אהבת ה':

פרשת "שמע" – " ואהבת, את יהוה אלהיך, בכל-לבבך ובכל-נפשך, ובכל-מאדך"

פרשת " והיה אם שמע" – " מצוה אתכם, היום--לאהבה את-יהוה אלהיכם"

שימה על הלב:

פרשת "שמע" – " והיו הדברים האלה, אשר אנכי מצוה היום--על-לבבך"

פרשת " והיה אם שמע" – " ושמתם את-דברי אלה, על-לבבכם ועל-נפשכם"

לימוד תורה:

פרשת "שמע" – " ושנתם לבניך, ודברת בם, בשבתך בביתך ובלקחתך בדרך, ובשכבך ובקומך"

פרשת " והיה אם שמע" – " ולמדתם אתם את-בניכם, לדבר בם, בשבתך בביתך ובלקחתך בדרך, ובשכבך ובקומך"

תפילין:

פרשת "שמע" – " וקשרתם לאות, על-ירך; והיו לטופת, בין עיניך"

פרשת " והיה אם שמע" – " וקשרתם אתם לאות על-ידיכם, והיו לטופת בין עיניכם"

מזוזה:

פרשת "שמע" – " וכתבתם על-מזוזות ביתך, ובשעריך."

פרשת " והיה אם שמע" – " וכתבתם על-מזוזות ביתך, ובשעריך"

הערה:

מסביר ר' עילא שלמרות שלכאורה נראה שישנה חזרה על המצוות בפרשת "שמע" ו"והיה אם שמע", יש שני הבדלים בין הפרשות:

הערה:

- א. פרשת "שמע" עוסקת בעיקרון התאורטי של חשיבות האמונה בה' (למוד).
פרשת "והיה אם שמע" עוסקת בחיוב של קיום כל המצוות המעשיות.
- ב. פרשת "שמע" עוסקת ביחיד ונאמרה בלשון יחיד: **וְאֶהְיֶה לְבָבְךָ, נִפְשְׁךָ, מְאֹדָה, לְבָנֶיךָ, וְדַבַּרְתָּ, בְּשִׁבְתְּךָ, בְּבֵיתְךָ, וּבְלַכְתְּךָ, וּבְשֹׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ...**
- ופרשת "והיה אם שמע" עוסקת בציבור ונאמרה בלשון רבים **אֱלֹהֵיכֶם, וְשִׁמְתֶם, לְבַבְכֶם, נַפְשְׁכֶם, וְלַמַּדְתֶּם, בְּנֵיכֶם...**

הערה:

פרשת "שמע" – קבלת עולות מלכות שמים – "ה' אלהינו ה' אחד" – ביטוי האמונה שה' הוא האלוקים היחידי בעולם.

"פרשת והיה אם שמע" – קבלת עול מצוות – "תשמעו אל מצוותי" – קבלת החובה לקיום המצוות.

הערה:

"אמר רבי יהושוע בן קרחה: למה קדמה "שמע" ל"והיה אם שמע"? "אלא כדי שיקבל עליו עול מלכות שמיים תחילה, ואחר כך יקבל עליו עול מצוות" (משנה, ברכות, פרק ב)

הסבר:

פרשת "שמע" נאמרת לפני פרשת "והיה אם שמע", מאחר ועל האדם קודם לקבל על עצמו את האמונה שה' הוא א-ל יחידי בעולם, ורק לאחר מכן לקבל את החיוב לשמוע בקול ה' ולקיים מצוותיו.

ברית עולם

דברים פרק כט' פס' ט'-כ'

הקדמה:

בהר סיני כרת משה ברית בין דור יוצא מצרים לבין הקב"ה :

ד ויכתב משה, את כל-דברי יהוה, וישכם בבקר, ויבן מזבח תחת ההר; ושתים עשרה מצבה, לשנים עשר שבטי ישראל. ה וישלח, את-נערי בני ישראל, ויעלו, עלת; ויזבחו זבחים שלמים, ליהוה--פרים. ו ויקח משה חצי הדם, וישם באגנות; וחצי הדם, זרק על-המזבח. ז ויקח ספר הברית, ויקרא באזני העם; ויאמרו, כל אשר-דבר יהוה נעשה ונשמע. ח ויקח משה את-הדם, ויזרק על-העם; ויאמר, הנה דם-הברית אשר כרת יהוה עמכם, על כל-הדברים, האלה

לפני הכניסה לארץ כורת משה ברית בין העם והקב"ה הנקראת 'ברית ערבות מואב'.

ט אתם נצבים היום כלכם, לפני יהוה אלהיכם: ראשיכם שבטיכם, זקניכם ושריכם, כל, איש ישראל. י טפכם נשיכם--וגרד, אשר בקרב מחניד: מחטב עציד, עד שאב מימיד. יא לעברד, בברית יהוה אלהיך--ובאלתו: אשר יהוה אלהיך, כרת עמך היום. יב למען הקים-אתך היום לו לעם, והוא יהיה-לך לאלהים--כאשר, דבר-לך; וכאשר נשבע לאבתך, לאברהם ליצחק וליעקב. יג ולא אתכם, לבדכם--אנכי, כרת את-הברית הזאת, ואת-האלה, הזאת. יד כי את-אשר ישנו פה, עמנו עמד היום, לפני, יהוה אלהינו; ואת אשר איננו פה, עמנו היום. טו כי-אתם ידעתם, את אשר-ישבנו בארץ מצרים, ואת אשר-עברנו בקרב הגוים, אשר עברתם. טז ותראו, את-שקוציהם, ואת, גלליהם--עץ ואבן, כסף וזהב אשר עמהם. יז פן-יש בכם איש או-אשה או משפחה או-שבט, אשר לבבו פנה היום מעם יהוה אלהינו, ללכת לעבד, את-אלהי הגוים ההם: פן-יש בכם, שרש פרה ראש--ולענה. יח והיה בשמעו את-דברי האלה הזאת, והתברד בלבבו לאמר שלום יהיה-לי--כי בשררות לבי, אלך: למען ספות הרוה, את-הצמאה. יט לא-יאבה יהוה, סלח לו--כי אז יעשן אף-יהוה וקנאתו באיש ההוא, ורבצה בו כל-האלה הפתובה בספר הזה; ומחה יהוה את-שמו, מתחת השמים. כ והבדילו יהוה לרעה, מפל שבטי ישראל--ככל, אלות הברית, הפתובה, בספר התורה הזה.

הערה:

המטרה של המעמד אליו כינס משה רבינו את כל העם הייתה לכרות ברית מחודשת בין הקב"ה לבין הדור הנכנס לארץ, ולחזק את המחויבות של כלל ישראל לשמירת המצוות.

הערה:

תוכן הברית המחודשת בין ה' לבניי:

א. יש קשר מיוחד בין עם ישראל וה', עם ישראל נחשב לעם הנבחר של ה':

יב למען הקים-אתך היום לו לעם, והוא יהיה-לך לאלהים--פאשר, דבר-לך; וכאשר נשבע לאבתיך, לאברהם ליצחק וליעקב .

ב. בני ישראל מתחייבים לעבוד את ה' ולא לעבוד עבודה זרה.

ט אתם נצבים היום כלכם, לפני יהוה אלהיכם: ראשיכם שבטיכם, זקניכם ושטריכם, כל, איש ישראל. י טפכם נשיכם--וגרד, אשר בקרב מחניך: מחטב עציד, עד שאב מימך

הערה:רש"י:

אתם נצבים - מלמד שכנסם משה לפני הקב"ה ביום מותו להכניסם בברית:

משה כנס **את כל בני ישראל**, ביום מותו

יג ולא אתכם, לבדכם--אנכי, לרת את-הברית הזאת, ואת-האלה, הזאת. יד כי את-אשר ישנו פה, עמנו עמד היום, לפני, יהוה אלהינו; ואת אשר איננו פה, עמנו היום .

הערה:

ברית זאת נכרתה עם כל עם ישראל שהיו במעמד הברית, וכן את כל הדורות בעתיד, אשר מחויבים לקיים אותה.

יא לעברך, בברית יהוה אלהיך--ובאלתו: אשר יהוה אלהיך, פרת עמך היום

הערה:

רש"י:

לעברך בברית -

דרך העברה, כך היו כורתים ברית, עושין מחיצה מכאן ומחיצה מכאן ועוברים בינתיים, כמו שנאמר (ירמיה לד, יח) העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין בתריו:

הסבר:

התורה משתמשת בעת כרתת הברית בלשון העברה (לעברך), מכיוון שבימי התנ"ך נהגו שהשותפים בכריתת הברית היו עוברים בין שני דברים.

ט אתם נצבים היום פלכם, לפני יהוה אלהיכם

יז פן-יש בכם איש או-אשה או משפחה או-שבט, אשר לבבו פנה היום מעם יהוה אלהינו, ללכת לעבד, את-אלהי הגוים ההם: פן-יש בכם, שרש פרה ראש--ולענה .

הערה:

הברית כוללת את כל ישראל (כלל ישראל), וגם את כל אחד מהאנשים באופן פרטי, מתוקף היותו חלק מהעם.

טו כִּי-אַתֶּם יִדְעֶתֶם, אֵת אֲשֶׁר-יִשְׁבְּנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְאֵת אֲשֶׁר-עֲבַרְנוּ בְּקֶרֶב
הַגּוֹיִם, אֲשֶׁר עֲבַרְתֶּם. טז וַתֵּרְאוּ, אֶת-שְׂקוּצֵיהֶם, וְאֵת, גְּלִלְיֵיהֶם--עַץ וְאֶבֶן, כְּסֹף
וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם. יז פֶּן-יֵשׁ בְּכֶם אִישׁ אוֹ-אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפָּחָה אוֹ-שֶׁבֶט, אֲשֶׁר לָבְנוּ
כִּנְהַ הַיּוֹם מֵעַם יִהְיֶה אֱלֹהֵינוּ, לְלָכֶת לְעַבְדוֹ, אֶת-אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם: פֶּן-יֵשׁ בְּכֶם,
שֶׁרֶשׁ פֶּרֶה רֹאשׁ--וְלַעֲנָה. יח וְהָיָה בְּשִׁמְעוֹ אֶת-דְּבָרֵי הָאֱלֹהִים הַזֵּאת, וְהִתְבָּרַךְ בְּלָבְנוּ
לְאֹמֵר שְׁלוֹם יִהְיֶה-לִּי--כִּי בְּשָׂרֹת לִבִּי, אֵלֶיךָ: לְמַעַן סְפוֹת הַרְוָה, אֶת-הַצִּמָּאָה

הערה: רש"ר הירש (דברי הרש"ר כתובים באדום, ובצמוד נכתב ההסבר)

" היה צורך לתת את הדעת לטעות מסוכנת זו"

הסבר: הרש"ר מסביר מדוע היה צורך להזכיר במהלך הברית את החשש שהאדם יחיד או קבוצה מתוך העם עלולים להתפתות ולעבוד עבודה זרה.

"לאור דברי פרק כז שנאמרו בפרוס התקופה שכלל העם ייפרד בה לפרטים המתיישבים בארץ כיחידים, ולצורך אותה תקופה הרי הוא מבטא את העריבות ההדדית של כל ישראל להקמת התורה ולקיום מצוותיה"

הסבר: הברית נעשתה לפני כניסת בני ישראל לארץ ישראל, ויש חשש שעם ישראל שיתפזר בארץ ויחיה על יד הגויים יתפתה ויעתיק מהם את העבודה הזרה. במדבר עם ישראל חי בצורה מרוכזת ומנותקת ממקומות התיישבותם של הגויים.

פֶּן-יֵשׁ בְּכֶם, שֶׁרֶשׁ פֶּרֶה רֹאשׁ--וְלַעֲנָה .

הערה:

רש"י:

פֶּן יֵשׁ בְּכֶם - שמא יש בכם:

אשר לבנו פנה היום - מלקבל עליו הברית:

שרש פרה ראש ולענה - שרש מגדל עשב מר כגידין, שהם מרים, כלומר מפרה ומרבה רשע בקרבכם.

הסבר:

שורש פרה ראש ולענה הוא שורש של צמח המגדל ומרבה רעל ומרירות, המבטא אדם הגורם להתרבות החטא בתוך עם ישראל.

הערה: רש"ר הירש (דברי הרש"ר כתובים באדום, ובצמוד נכתב ההסבר)

"פסוקים ט-יד באים לשלול את התפיסה המוטעית, כאילו התחייבות הברית לקיום התורה מוגבלת רק למעמדות ודורות מסוימים או לזמן מסוים. אכן הברית והאלה חלות על כל הנמנים עם ישראל ועל כל הדורות הבאים".

הסבר: הפסוקים הראשונים מפרטים שהברית כוללת את כל האנשים בעם ישראל ותתקיים תמיד לכל הדורות.

"פסוקים טו-כ באים למנוע את הטעות, כאילו הודעות הברכות והקלות נותנות את דעתן רק לבגידת האומה, ואילו היחיד יכול לכתוב כתב שחרור לעצמו כדי לחיות בניגוד לתורה, ובלבד שהכלל שומר על נאמנותו לה' ותורתו".

הסבר: הפסוקים האחרונים באים להבהיר שהברית מצד אחד כללית לכל עם ישראל, אך מצד שני היא מחייבת כל אחד ואחד בעם ישראל באופן אישי.

לסיכום: משה מבהיר לעם ישראל שהברית כוללת את כל עם ישראל **ותקפה לכל הדורות**, ומחייבת כל אחד ואחד בעם.

פרשת התשובה

דברים פרק ל' פסוקים א'-כ'

הקדמה:

בסמוך לכריתת הברית, 'מגלה' לנו התורה את מתנת התשובה.

רעיון התשובה משלים את כריתת הברית אך גם חורג ממנו:

הברית היא חוזה משפטי שתנאיו ברורים ומוגדרים. ראינו שהפסוקים מגדירים את החייבים בברית, ואת מה שיקרה אם תופר הברית.

לעומתה, התשובה היא ההזדמנות הנוספת, הבלתי-צפויה, שניתנת בניגוד לכללים המשפטיים ה"יבשים", רעיון התשובה משלים את כריתת הברית, מצד אחד יש מערכת כללים ברורה שלשכר ועונש, אך מצד שני יש גורם נוסף והיא החזרה בתשובה.

א וְהָיָה כִּי-יָבֹאוּ עֲלֶיךָ כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה, אֲשֶׁר נִתְּנִי, לְפָנֶיךָ; וְהִשְׁבַּתְתָּ, אֶל-לִבְבְּךָ, בְּכָל-הַגּוֹיִם, אֲשֶׁר הִדִּיחְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה. ב. וְשָׁבַת עַד-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ, כְּכֹל אֲשֶׁר-אֲנֹכִי מְצַוֶּה, הַיּוֹם: אֶתְּהָ וּבְנֶיךָ, בְּכָל-לִבְבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ. ג. וְשָׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-שָׁבוֹתֶיךָ, וְרַחֲמֶךָ; וְשָׁב, וְקִבְּצָךָ מִכָּל-הָעַמִּים, אֲשֶׁר הִפִּיצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, שָׁמָּה. ד. אִם-יְהִיֶּה נִדְחָךְ, בְּקִצְהַ שְׁמַיִם--מִשָּׁם, יִקְבְּצֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, וּמִשָּׁם, יִקְחֶךָ. ה. וְהִבִּיאֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יָרָשׁוּ אֲבוֹתֶיךָ--וְיִרְשָׁתָּהּ; וְהִיטְבֶּךָ וְהִרְבֶּךָ, מֵאֲבוֹתֶיךָ. ו. וּמָל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-לִבְבְּךָ, וְאֶת-לִבְבֵי זָרְעֶךָ: לֹאֲהַבֶּה אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל-לִבְבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ--לְמַעַן חִיֶּיךָ. ז. וְנָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, אֶת כָּל-הָאֱלוֹת הָאֵלֶּה, עַל-אִיבֶיךָ וְעַל-שִׁנְאֶיךָ, אֲשֶׁר רָדְפוּךָ. ח. וְאֶתְּהָ תִּשׁוּב, וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה; וְעָשִׂיתָ, אֶת-כָּל-מִצְוֹתָיו, אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה, הַיּוֹם. ט. וְהוֹתִירְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדָךְ, בְּפָרִי בְּטָנְךָ וּבְפָרִי בְּהֵמָתְךָ וּבְפָרִי אֲדָמָתְךָ--לְטֹבָה: כִּי יִשׁוּב יְהוָה, לְשׁוֹשׁ עֲלֶיךָ לְטוֹב, כַּאֲשֶׁר-שָׁשׂ, עַל-אֲבוֹתֶיךָ. י. כִּי תִשְׁמַע, בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, לְשָׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקְתָּיו, הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה: כִּי תִשׁוּב אֶל-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל-לִבְבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ.

הערה:

מילה מנחה- מילה או צרוף מלים או שורש לשוני החוזרים מספר פעמיים בתוך קבוצת פסוקים, למלה זאת יש חשיבות בכך שהיא מנחה אותנו לשים לב לתוכן המרכזי בקטע.

המלה המנחה בפס' א'-י' היא ש.ו.ב.

הערה:

ישנן שלוש משמעויות שונות של השורש ש.ו.ב :

א. **התבוננות** של העם על מצבם- " **וְהַשְׁבֵּת, אֶל-לְבַבְךָ**".

ב. **חזרה בתשובה** של העם- "**וְשִׁבְתָּ עַד-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ**".

ג. ה' **יחזיר** את מצב העם לקדמותו- "**שָׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-שְׁבוּתְךָ, וְרַחֲמֶךָ**"

הערה:

יש קשר בין שלושת המשמעויות השונות של השורש שו"ב, והוא קשר של סיבה ותוצאה:

כשעם ישראל התבונן על מצבו (" **וְהַשְׁבֵּת, אֶל-לְבַבְךָ**"), הדבר יביא לכך שהוא יחזור בתשובה ("**וְשִׁבְתָּ עַד-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ**").

כשעם ישראל יחזור בתשובה (" **וְהַשְׁבֵּת, אֶל-לְבַבְךָ**"), הדבר יביא לכך שה' יחזיר את עם ישראל לארת ישראל (" **שָׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-שְׁבוּתְךָ, וְרַחֲמֶךָ**")

א וְהָיָה כִּי-יָבֹאוּ עֲלֶיךָ כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה, אֲשֶׁר נִתְּנִי, לְפָנֶיךָ; וְהַשְׁבֵּת, אֶל-לְבַבְךָ, בְּכָל-הַגּוֹיִם, אֲשֶׁר הִדִּיחָךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה. ב וְשִׁבְתָּ עַד-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ, כָּכָל אֲשֶׁר-אֲנֹכִי מְצַוְךָ, הַיּוֹם: אֵתָהּ וּבְנִיךָ, בְּכָל-לְבַבְךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ. ג וְשָׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-שְׁבוּתְךָ, וְרַחֲמֶךָ; וְשָׁב, וּקְבַצְךָ מִכָּל-הָעַמִּים, אֲשֶׁר הִפִּיצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, שָׁמָּה. ד אִם-יְהִיָּה נִדְחָךְ, בְּקִצֵּה הַשָּׁמַיִם--מִשָּׁם, יִקְבָּצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, וּמִשָּׁם, יִקְחֶךָ

הערה:

בפסוק א'-ב' מתואר מצבו של עם ישראל הנמצא בגלות ומפוזר בין הגויים.

בפסוק ג'-ד' מתואר השינוי במצבו של עם ישראל, ה' יחזיר את עם ישראל מהגלות לארץ ישראל ויטיב להם וירבה אותם.

שאלה:

מה הדבר שגורם לשינוי המצב של עם ישראל?

תשובה:

הגורם לשינוי : ההבנה של עם ישראל כי :

א. המצב הרע שלהם נבע מהחטאים שלהם.

ב. החזרה בתשובה תועיל ותשפר את מצבם.

י. כי תשמע, בקול יהוה אלהיך, לשמר מצותיו וחקותיו, הכתובה בספר התורה הזו: **כי תשוב אל-יהוה אלהיך, בכל-לבבך ובכל-נפשך.**

הערה:

בפסוק י' מצוין התנאי לכך שהי יקבל את החזרה בתשובה, האדם החוזר בתשובה צריך לעשות זאת בכל ליבו ובכל נפשו.

שלבי בחזרה בתשובה

א והיה כי-יבאו עליך כל-הדברים האלה, הברכה והקללה, אשר נתתי, לפניך; **והשבת, אל-לבבך, בכל-הגוים, אשר הדיחך יהוה אלהיך שמה. ב. ושבת עד-יהוה אלהיך, ושמעת בקלו, ככל אשר-אנכי מצוך, היום: אתה ובניך, בכל-לבבך ובכל-נפשך. ג. ושב יהוה אלהיך את-שבותך, ורחמך; ושב, וקבצך מכל-העמים, אשר הפיצך יהוה אלהיך, שמה. ד. אם-יהיה נדחך, בקצה השמים--משם, יקבצך יהוה אלהיך, ומשם, יקחך. ה. והביאך יהוה אלהיך, אל-הארץ אשר-ירשו אבותיך--וירשתה; והיטבך והרבך, מאבתיך. ו. ומל יהוה אלהיך את-לבבך, ואת-לבב זרעך: לאהבה את-יהוה אלהיך, בכל-לבבך ובכל-נפשך--למען חיך. ז. ונתן יהוה אלהיך, את כל-האלות האלה, על-איביך ועל-שנאיך, אשר רדפוך. ח. ואתה תשוב, ושמעת בקול יהוה; ועשית, את-כל-מצותיו, אשר אנכי מצוך, היום. ט. והותירך יהוה אלהיך בכל מעשה ידך, בפרי בטןך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך--לטבה: **כי ישוב יהוה, לשוש עליך לטוב, כאשר-שש, על-אבתיך. י. כי תשמע, בקול יהוה אלהיך, לשמר מצותיו וחקותיו, הכתובה בספר התורה הזו: כי תשוב אל-יהוה אלהיך, בכל-לבבך ובכל-נפשך.****

הערה:

בפס' א'-י' ניתן לראות את שלושה שלבים בחזרה בתשובה:

א. הכרה בחטא- **והשבת, אל-לבבך**

ב. חזרה בתשובה- **ושבת עד-יהוה אלהיך, ואתה תשוב, כי תשוב אל-יהוה אלהיך**

ג. גאולה- **ושב יהוה אלהיך את-שבותך, ושב, וקבצך מכל-העמים, אשר הפיצך יהוה אלהיך, שמה, כי ישוב יהוה, לשוש עליך לטוב, כאשר-שש, על-אבתיך.**

ר' יצחק ערמא מקשה (שואל):

מדוע ישנן חזרות בפס' אי-ט', גם על החזרה בתשובה (פס' ב', ח', י"י), הרי אם כבר חזרו בתשובה בפס' ב', מה העניין של חזרה אל ה' שוב בפסוק ח' ובפס' י"י? ומדוע מתוארת גאולת העם פעמיים גם בפס' ג'-ז' וגם בפס' ט'?

מתרץ (עונה) ר' יצחק ערמא:

מסביר הרב יצחק ערמא שבפס' לא מתואר תהליך רגיל של חזרה בתשובה וגאולה, אלא תהליך מתמשך והדרגתי.

בשלב הראשון העם חוזרים בתשובה באופן חלקי ומוגבל (פס' ב'), וכתוצאה מכך, ה' מסייע להם וגואל אותם, אך לא בגאולה שלמה (פס' ג'-ז').

בשלב השני כתוצאה מהגאולה החלקית העם מתחזק ועולה מדרגה נוספת בתהליך החזרה בתשובה (פס' ח'), ובהתאמה הקב"ה מגדיל את הגאולה (פס' ט'), עד שבסופו של דבר העם חוזר בתשובה מלאה בפס' י"י - **כִּי תָשׁוּב אֶל-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל-לְבָבְךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ.**

ג. וְשָׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-שְׁבוּתְךָ, וְרַחֲמֶךָ; וְשָׁב, וְקִבְּצָךָ מִכָּל-הָעַמִּים, אֲשֶׁר הִפִּיצָךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, שָׁמָּה. ד. אִם-יְהִי נִדְחָךָ, בְּקִצֵּה הַשָּׁמַיִם--מִשָּׁם, יִקְבְּצֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, וּמִשָּׁם, יִקְחֶךָ. ה. וְהִבִּיאֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יְרָשׁוּ אֲבֹתֶיךָ--וַיְרַשְׁתָּהּ; וְהִיטִבְךָ וְהִרְבֶּךָ, מֵאֲבֹתֶיךָ. ו. וּמַל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-לְבָבְךָ, וְאֶת-לִבְבִּי זָרְעָךָ: לְאַהֲבָה אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל-לְבָבְךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ--לְמַעַן חַיֶּיךָ. ז. וְנָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, אֶת כָּל-הָאֱלוֹת הָאֵלֹהָ, עַל-אִיבֶיךָ וְעַל-שִׁנְאֶיךָ, אֲשֶׁר רָדְפוּךָ. ח. וְאֶתֶּה תָּשׁוּב, וְשִׁמְעַת בְּקוֹל יְהוָה; וְעָשִׂיתָ, אֶת-כָּל-מִצְוֹתָיו, אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְךָ, הַיּוֹם. ט. וְהוֹתִירְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדְךָ, בְּפָרִי בְטָנְךָ וּבְפָרִי בְהִמְתָּךְ וּבְפָרִי אֲדָמְתְךָ--לְטָבָה: כִּי יָשׁוּב יְהוָה, לְשׁוֹשׁ עֲלֶיךָ לְטוֹב, כְּאֲשֶׁר-שָׂשׂ, עַל-אֲבֹתֶיךָ

הערה:

בזכות החזרה בתשובה מוזכרות שלוש ברכות חומריות בהן יזכה עם ישראל:

א. קיבוץ גלויות- **וְשָׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-שְׁבוּתְךָ, וְרַחֲמֶךָ; וְשָׁב, וְקִבְּצָךָ מִכָּל-הָעַמִּים**

ב. ברכה לעם. - **וְהִיטִבְךָ וְהִרְבֶּךָ, מֵאֲבֹתֶיךָ**

ג. הענשת אויבי העם- **וְנָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, אֶת כָּל-הָאֱלוֹת הָאֵלֹהָ, עַל-אִיבֶיךָ וְעַל-**

שִׁנְאֶיךָ, אֲשֶׁר רָדְפוּךָ

ג. וְשָׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-שְׁבוּתְךָ, וְרַחֲמֶךָ; וְשָׁב, וְקִבְּצָךָ מִכָּל-הָעַמִּים, אֲשֶׁר הִפְצַדְתָּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, שָׁמָּה

שואל רש"י:

פסוק ג': ושב ה' אלוהיך את שבותך - היה לו לכתוב והשיב את שבותך.

הסבר:

הקושי הלשוני- הפסוק מתאר מצב בו ה' יחזיר את עם ישראל לארצו, ולכן היה צריך לכתוב והשיב ה' אלוהיך, ולא כפי שכתוב "ושב ה' אלוהיך" שהמשעות שה' יחזור ביחד עם בניי מהגלות.

ומלשון הפסוק לומד רש"י שבזמן שעם ישראל בגלות, ה' נמצא איתם ומשתתף בצער הגלות, ולכן התיאור שה' שב ביחד עם בני ישראל, הוא תיאור מדויק.

ו. וּמַל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-לִבְּךָ, וְאֶת-לִבְּבַב זִרְעֶךָ: לְאַהֲבָה אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל-לִבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ--לְמַעַן חַיֶּיךָ.

הערה:

בפסוק ו' מתואר מצב בו ה' משנה את טבע לב האדם ע"י מילה (חיתוך) של חלק מהלב, הצדדים של היצר הדוחף את האדם לחטוא, פעולה זאת תגרום לכך שאנשים ירצו לעשות רק מעשים טובים.

הערה:

פסוק ו' מתוארת פעולה רוחנית שה' יפעל להטיב עם בניי החוזרים בתשובה. בפסוקים ז'-ט' מתוארות פעולות חומריות (ארציות) שה' יפעל על מנת להטיב עם בניי החוזרים בתשובה (קיבוץ גלויות, הענשת אויבי ישראל, וברכה לעם).

הערה- קושי:

בפסוק ו' מתואר מצב בו ה' חותך מלב האדם את היצר הרע- " וּמַל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-לִבְּךָ, וְאֶת-לִבְּבַב זִרְעֶךָ", וכך נשללת מהאדם הבחירה החופשית.

בפס' טו' מתואר מצב בו לאדם יש זכות בחירה- " רָאָה נְתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם, אֶת-הַחַיִּים וְאֶת-הַטּוֹב, וְאֶת-הַמָּוֶת, וְאֶת-הָרָע".

תשובות הרמב"ן:

הבא לטהר מסייעין אותו, מבטיחך שתשוב אליו בכל לבבך והוא יעזור אותך.

ונראה מן הכתובים ענין זה שאומר, כי מזמן הבריאה הייתה רשות ביד האדם לעשות כרצונו צדיק או רשע, וכל זמן התורה כן, כדי שיהיה להם זכות בבחירתם בטוב ועונש ברצותם ברע.

אבל לימות המשיח, תהיה הבחירה בטוב להם טבע, לא יתאווה להם הלב למה שאינו ראוי ולא יחפוץ בו כלל. והיא המילה הנזכרת כאן. כי החמדה והתאווה ערלה ללב, ומול הלב הוא שלא יחמוד ולא יתאווה. וישוב האדם בזמן ההוא לאשר היה קודם חטאו של אדם הראשון, שהיה עושה בטבעו מה שראוי לעשות ולא היה לו ברצונו דבר והפכו, כמו שפירשתי בסדר בראשית.

הסבר:

אומר הרמב"ן שני פירושים:

א. לאדם תמיד תהיה זכות בחירה בין טוב ורע, אך כאשר יבחר בטוב ה' יעזור לו לתקן את מעשיו וזה על ידי מילת (חיתוך) הלב (היצר שמפריע לו לחזור בתשובה).

ב. פס' טו' מתאר את המצב כפי שהיה מזמן בריאת העולם ועד ימות המשיח, שלאדם יש זכות בחירה בין טוב ורע, אך בימות המשיח המציאות תשתנה ויתבטל היצר הרע כפי שמתואר בפס' ו'.

יא פי המצוה הזאת, אשר אנכי מצוה היום--לא-נפלאות הוא ממך, ולא רחקה הוא. יב לא בשמים, הוא: לאמר, מי יעלה-לנו השמימה ויקחה לנו, וישמענו אתה, ונעשנה. יג ולא-מעבר לים, הוא: לאמר, מי יעבר-לנו אל-עבר הים ויקחה לנו, וישמענו אתה, ונעשנה. יד פי-קרוב אליך הדבר, מאד: בפיד ובלבבך, לעשתו.

הערה:

בפסוקים יא'-יד' נאמר שיש קושי בקיום המצווה, חז"ל פירשו את הדברים בשני דרכים:

א. הפסוקים מדברים על מצווה ספציפית - מצוות החזרה בתשובה, ולכן הטענה עוסקת בקושי שיש בחזרה בתשובה - פירוש זה מחבר את העניין בו עוסקים הפסוקים הקודמים - מצוות החזרה בתשובה ומחבר אותה לטענה שיש קושי בקיום המצווה.

ב. הפסוקים עוסקים באופן כללי בקושי שיש בקיום כל המצוות. מבוסס על כך שיש שימוש במילה כללית (המצווה), ואין פירוט של מצווה ספציפית.

הערה:

בפסוקים יא'- יג' כתובה המילה "לא" ארבע פעמיים, במטרה להדגיש שאין כל קושי לקיים את "המצוה".

"לא-נפלאות הוא ממך..."

"...ולא רחקה הוא".

"לא בשמים, הוא..."

"ולא מעבר לים, הוא..."

תשובה מוחצת כנגד הטענה בפס' יא' שיש קושי בקיום המצווה.

טו ראה נתתי לפניך היום, את-החיים ואת-הטוב, ואת-המוות, ואת-
הרע. טז אשר אנכי מצוך, היום, לאהבה את-יהוה אלהיך ללכת בדרכיו, ולשמר
מצותיו וחקתיו ומשפטיו; וחיית ורביית--וברכך יהוה אלהיך, בארץ אשר-אתה
בא-שמה לרשתה. יז ואם-יפנה לבבך, ולא תשמע; ונדחת, והשתחית לאלהים
אחרים--ועבדתם. יח הגדתי לכם היום, כי אבד תאבדון: לא-תאריכון ימים,
על-האדמה, אשר אתה עבר את-הירדן, לבוא שמה לרשתה. יט העדתי בכם
היום, את-השמים ואת-הארץ--החיים והמוות נתתי לפניך, הברכה והקללה;
ובחרת, בחיים--למען תחיה, אתה וזרעך. כ לאהבה את-יהוה אלהיך, לשמע
בקלו ולדבקה-בו: כי הוא חייך, וארך ימך--לשבת על-האדמה אשר נשבע
יהוה לאבתך לאברהם ליצחק וליעקב, לתת להם.

הערה:

בפס' טו'- כ' מתוארות שתי אפשרויות העומדות בפני האדם:

א. בחירה בטוב ושמירת המצוות.

ב. בחירת ברע ועשיית עברות.

הבחירה בטוב תביא ליחס חיובי מצד ה' שיתבטא בברכת ה' לעם (ולאדם).

הבחירה ברע תביא ליחס שלילי מצד ה' שיתבטא בגלות ובקללה.

טו) את החיים ואת הטוב - זה תלוי בזה אם תעשה טוב הרי לך חיים .
ואם תעשה רע הרי לך המות. והכתוב מפרש והולך היאך:
טז) אשר אנכי מצוך היום לאהבה - הרי הטוב, ובו תלוי:
והיית ורבית - הרי החיים:
יז) ואם יפנה לבבך - הרי הרע:
יח) כי אבד תאבדון - הרי המות:

הערה:

רש"י מסביר שיש קשר של **תלות הדדית** בין הדברים:

מעשה האדם – עשיית טוב או רע

מביאה

גמול מה' – ברכה או קללה.

הערה:

פס' טו'- יח' מתחלקים **לכלל ופרט**:

הכלל כתוב בפס' טו'- עשיית הטוב מביאה לשכר של חיים, ועשיית הרע מביאה לעונש של מוות.

טו ראה נתתי לפניך היום, **את-החיים ואת-הטוב, ואת-המנות, ואת-הרע.**

והפירוט כתוב בפס' טז'-יח'-

בפס' טז' מפורט שהטוב הוא שמירת מצוות ה' הגורמת לחיי ברכה בארץ.

בפס' יז'-יח' מפורט שהרע זה החטא של עבודה זרה שיכול להביא לכך שעם ישראל יענש באבדון ובגלות מהארץ

טז אשר אנכי מצוך, היום, לאהבה את-יהוה אלהיך ללכת בדרכיו, ולשמר מצותיו וחקתיו ומשפטי; וחיית ורבית-- וברכך יהוה אלהיך, בארץ אשר-אתה בא-שמה לרשתה. יז ואם-יפנה לבבך, ולא תשמע; ונדחת, והשתחית לאלהים אחרים-- ועבדתם. יח הגדתי לכם היום, כי אבד תאבדון: לא-תאריכון ימים, על-האדמה, אשר אתה עבר את-הירדן, לבוא שמה לרשתה.

טו ראה נתתי לפניך היום, את-**החיים** ואת-הטוב, ואת-המוות, ואת-הרע. טז אשר אנכי מצויד, היום, לאהבה את-יהוה אלהיך ללכת בדרךיו, ולשמר מצותיו וחקתיו ומשפטי; ו**חייית** ורבית--וברכך יהוה אלהיך, בארץ אשר-אתה בא-שמה לרשתה. יז ואם-יפנה לבבך, ולא תשמע; ונדחת, והשתחווית לאלהים אחרים--ועבדתם. יח הגדתי לכם היום, כי אבד תאבדון: לא-תאריכו ימים, על-האדמה, אשר אתה עבר את-הירדן, לבוא שמה לרשתה. יט העדתי בכם היום, את-השמים ואת-הארץ--**החיים** והמות נתתי לפניך, הברכה והקללה; ובחרת, **בחיים**--למען תחיה, אתה וזרעך. כ לאהבה את-יהוה אלהיך, לשמע בקלו ולדבקה-בו: כי הוא **חייך**, וארץ ימיד--לשבת על-האדמה אשר נשבע יהוה לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב, לתת להם.

הערה:

המילה המנחה בפס' אלו היא – "חיים"

התורה דורשת מהאדם לבחור בחיים ולבחור בה' שהוא מקור החיים האמתיים, האדם שיבחר בדרך החיים, דרך של קיום התורה והמצוות, יזכה לחיים גשמיים בארץ ולחיי העולם הבא.

זהו הרעיון המרכזי בפס' אלו העוסקים במחויבות של האדם ובאחריותו לבחור בדרך החיים האמתית.

הערה:

למילה חיים (המילה המנחה) בפס' אלו, יש מספר משמעויות:

א. חיים- שכר. "**וְחַיִּיתָ וְרַבִּיתָ**", "**וּבְחַרְתָּ, בְּחַיִּים**--למען תחיה, אתה וזרעך".

ב. חיים- התנהגות ודרך טובה, "**וּבְחַרְתָּ, בְּחַיִּים**-- דרך נכונה של חיים.

ג. חיים- ה' הוא מקור החיים. " כי הוא **חייך**"

פס' יט': "ובחרתי בחיים-- למען תחיה..."

קושי :

פירוש "העמק דבר" מקשה:

"פלא לפרש פסוק זה: האין שייך לומר: תעשה כן, כדי שיהיה כן?"

הסבר:

העמק דבר מקשה על הפס' כיצד ניתן לומר לאדם תבחר בחיים בשביל שתקבל חיים?

הדבר דומה לאדם שיש לו ספק אם הוא רוצה לאכול, והדרך שמשכנעים אותו לאכול היא שאם הוא יבחר לאכול הוא יזכה להמשיך לאכול, והרי יש לאותו אדם ספק אם בכלל הוא רוצה לאכול!:

תירוץ הקושי:

קיימת משמעות שונה לחיים שמשה ממליץ לאדם לבחור בהם לבין החיים של השכר המובטח:

תרגום יונתן: משה ממליץ לאדם **לבחור בחיים – במשמעות של קיום מצוות**, **על מנת לזכות בחיים - של עולם הבא**.

אברבנאל: משה אומר לאדם **לבחור בחיים** למען תחיה, על מנת שתזכה **לחיים שתאכל למלא אותם במשמעות רוחנית**, אין אנו שואפים לזכות באריכות חיים במשמעות של עוד זמן סתמי, אלא שואפים אנו לאריכות ימים על מנת שנאכל למלאות אותם במשמעות רוחנית של קיום המצוות.

בשביל חיים	לבחור בחיים	
חיי העולם הבא	קיום מצוות	תרגום יונתן
עוד זמן חיים שיאפשר לקיים עוד מצוות	לקיים מצוות בחיים	אברבנאל